

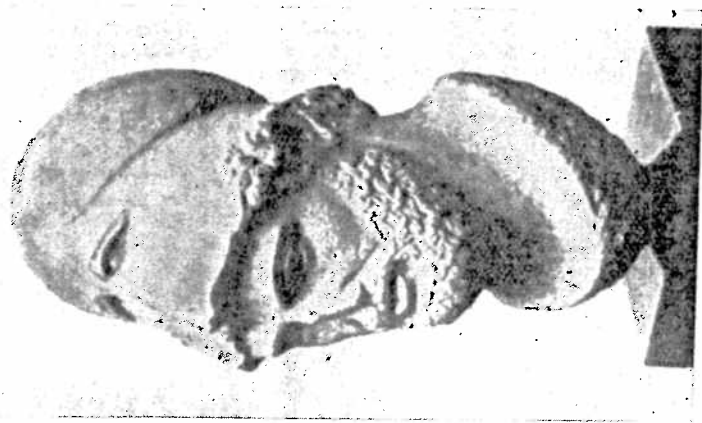
ATHÉNSKÁ DEMOKRACIE V DOBĚ PERIKLOVĚ

PERIKLES

126

THUKYDIDES

2,65. Dokavad byl v čele státu v dobách míru, vedl jej rozumně a strážil jej až do konce bezpečně, a za jeho vedení nabyl největší moci; když pak vypukla válka, zřejmě i zde předem (dobře) odhadl jeho možnosti. Žil ještě dva roky a šest měsíců⁵¹; a když zemřel, ukázalo se ještě jasněji, jak byl ve válce prozíravý. Tvrdival totiž, že (Athéňané) zvítězí, budou-li zachovávat klid, hledět si loďstva, za války své panství nerozsířovat a nevydávat v nebezpečí město; oni se však v tom všem zachovali naopak, ba i v jiných věcech, zdánlivě s válkou nesouvisejících, hověli ctizádrostivosti jedinců a soukromé ziskčnosti, takže provozovali politiku neblahou pro sebe i pro spoujence; přitom šlo o podniky, ze kterých v případě úspěchu kynula sláva a užitek spíše jednotlivcům, které však v případě neúspěchu znamenaly pro stát újmu ve válce. To bylo tím, že on zakládal svou moc na vážnosti a moudrosti, byl penězům zřejmě zcela nepřístupný, ovládal lid ušlechtilým způsobem a nebyl jim veden o nic více, než jej sám vedl; protože totiž nenabyl moci nenáležitými prostředky, nemusil mluvit tak, aby se zalíbil, nýbrž maje ji pro svou autoritu, mohl jim v lec-

32. Perikles

Mramorová kopie z římské doby podle bronzového originálu postaveného na athénské Akropolisi kolem r. 430 př. n. l.

⁵¹ Po vypuknutí peloponéské války r. 431.

čems i rozhorleně odporovat. Kdykoli si alespoň všiml, že si z bujnosti troufají příliš mnoho, srážel je svou řečí tak, že se až báli, a kdykoli u nich viděl bezdůvodný strach, zase v nich vyvolával sebedůvěru. Podle jména to byla demokracie, ve skutečnosti však vláda vedoucího muže. Ti pozdější, kteří si byli navzájem spíše rovni a přece se hleděli každý stát prvním, začali povolovat libůstám lidu i ve státnické činnosti. Z toho vzešlo, jak už nebylo jinak možno v obci veliké a vládnoucí, mnoho chyb, obzvláště výprava na Sicílii; zde nebyly ani tak chybně odhadnuty síly těch, na které se táhlo, jako že spíše původci výpravy pro ni nezajišťovali přísun, nýbrž se pro samé osobní sočení v zápase o vedení lidu starali o loďstvo nevalné a obec svými vzájemnými spory uvedli poprvé ve zmatek. Když pak na Sicílii ztratili všechnu výstroj a hlavně větší část loďstva a v městě už měli rozbroje, přece čelili ještě deset let nejen dosavadním nepřátelům, ale i jejich spojencům ze Sicílie a svým vlastním, kterých odpadlo ještě více⁵², a nakonec ještě královu synu Kýrovi, který dával Peloponésánům peníze na loď⁵³; a nepovolili dřívě, než si podrazili nohy sami, upadnuvše do vnitřních různic. Tak veliké měl tehdy Perikles prostředky, s nimiž by byl mohl, jak sám předvídal, jeho stát velmi lehkou zvítězit, kdyby válčil jen s Peloponésány.

PERIKLES O ATHÉNSKÉ DEMOKRACII

127

THUKYDIDES

Idealizující charakteristiku athénské demokracie vložil Perikles do pohřební řeči, kterou měl nad padlými z prvního roku peloponéské války (431). Zásady, podle nichž Thukydidés řečí ve svém spise reprodukoval, viz v č. 143, str. 178. Srv. charakteristiku athénské demokracie z hlediska oligarchického v č. 142.

2,36. Začnu nejprve od našich předků; je přece spravedlivé a také slušné věnovat jim při této příležitosti čestnou vzpomínku. Vždyť oni obývali zemi nepřetržitě a skrze nová a nová pokolení až po naše dny nám ji předali zásluhou své chrabrosti svobodnou. Jsou tedy hodni chvály, ale ještě více naši otcové; neboť k tomu, co zdědili, získali celou tu říši, kterou máme dnes, a to nikterak bez námahy, aby ji zůstavili našemu pokolení. A ještě více jsme ji zvelebili my sami, kteří jsme nyní přibližně v muzném věku, a vybavili jsme obec vším, takže je plně soběstačná i pro válku i pro mír. Válečné činy, jimiž to vše jednotlivě bylo získáno, anebo jak jsme kdy my nebo naši otcové různě odrazili

⁵² Viz č. 151, str. 200n.

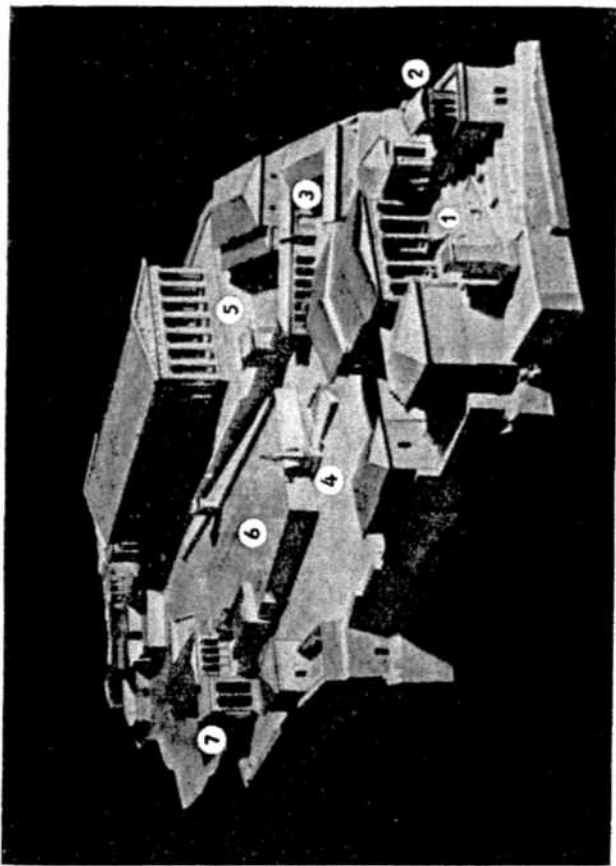
⁵³ Viz č. 151, str. 202.

33. Letecký pohled na athénskou Akropolis

barbarského nebo řeckého útočníka, to pomijím, nehodlajíce obšírně líčit to, co znáte. Avšak jaké snahy nás k tomu přivedly a jaká ústava a jaké vlastnosti umožnily velikost našich činů, to vyložím napřed, a pak teprve přikročím k oslavě padlých. Mám za to, že v této chvíli nebude nemístné o tom hovořit a že bude užitečné, uslyší-li o tom celé shromáždění, občané i cizinci.

37. Máme ústavu, která se nezhlíží v zákonech sousedů, ba spíše jsme sami vzorem pro jiné, než abychom druhé napodobovali. Její jméno je lidovláda, protože není věcí několika, nýbrž většiny. Před zákonem jsou si všichni rovni, pokud jde o osobní zájmy; co se týče vážnosti, toho, jak je kdo pro co oceňován, tedy nikomu se nedostává v obci větší cti pro jeho společenskou příslušnost než pro jeho (osobní) přednost; ba ani chudoba a skromný původ nikomu nebrání dojít hodnosti, je-li schopen výkonat něco pro obec. Velkomyslně si vedeme ve věcech veřejných, ale ani v každodenních vzájemných stycích, které vyvolávají nevráživost, nehoršíme se na souseda, činí-li něco pro své potěšení, a nepůsobíme mu nepřijemnosti, sice neškodné, ale na pohled odpuzující. A jako v osobním styku jednáme druh s druhem

34. Rekonstrukce athénské Akropole

1 — Propylaje, slavnostní vstupní brána na Akropolis; k ní patří přilehlé sloupové síně; stavěna v l. 434—431, nedokontěna 2 — chrámek Athény Vítězné z konce 5. stol. 3 — posvátný okrsek Artemidy Braurónské 4 — Feidiava bronzová socha Athény ve zbroji (kolem poloviny 5. stol.) 5 — Parthenon; vybudován v l. 447—432 6 — zbytky Hekatompeda, starého Athénska chrámu z doby Perikla 7 — Erechtheion; společná svatyně Athény Strážíkyně města, Poseidóna a Erechthea; poslední část 5. stol. 8 — novodobé budovy muzea 9 — Odéon; koncertní síň, kterou postavil Herodes Atticus v 2. stol. n. l. 10 — stoa, kterou postavil Eumenes II., vládce pergamský 11 — svatyně Asklepieia 12 — Dionýsovo divadlo

ohleduplně, tak i ve veřejném životě se chráníme porušit řád hlavně z ostychu, poslouchajíc práve vládnoucích úradů a zákonů, zejména těch, které jsou dány ve prospěch utiskovaných, a těch, které sice nejsou napsány, ale přinášejí porušovateli hanbu v očích všech. 38. Ale také možnost nejrozmanitějšího oddychu po denním úsilí jsme duchu poskytli, pořádajíc rok co rok závody a slavnosti a zařizujíc se vkusně i v soukromí, takže den co den potěšení z toho všeho zapla- šuje starosti. Díky velikosti naší obce proudí k nám z celého světa vše- cko⁶⁴ a okoušíme proto a užíváme plodů ciziny stejně pohodlně jako těch, které se rodí tady.

⁶⁴ Srv. č. 162.

39. Líšíme se však od svých protivníků i brannou průpravou, a to takto. Naše město je otevřeno všem, nikdy nevyháníme cizince^{39a} a nemožujeme jim poznat a zhlédnout i takové věci, které nezatajovat a ukazovat by mohlo přinést výhodu někomu z nepřátel; méně totiž spoléháme na výzbroj a úskoky než na svou vlastní vnitřní pohotovost k činu. Podobně ve výchově: oni dospívají k udatnosti tvrdým výcvikem hned v útlém věku, my si žijeme volně a přece nastupujeme k zápasům se stejnou silou. To je prokázáno: vždyť Lakedaimončané nevpadají do naší země sami, nýbrž se všemi spojení; vtrhneme-li však na sousední území my, bojujeme na cizí půdě s těmi, kteří své věci brání, bez těžkostí a pravidelné vítězíme. A s veškerou naší mocí se ještě nesrazil žádný nepřítel, protože současně pečujeme o loďstvo a vysíláme své bojovníky do mnoha míst na souši; oni však, střetnou-li se někde s jedním oddílem a porazí-li několik našich, vychloubají se, že nás odrazili všechny — a podlehnu-li, byli prý poraženi všemi. A přece, jsme-li ochotni jít do nebezpečí spíše s jaroem, dostává se nám navíc toho, že se nelopotíme pro budoucí strádání předem, ale jakmile se v něm octneme, osvědčujeme nemensší odvahu než ti, kteří se pachtí ustavičně. Proto je naše obec hodna obdivu, ale i pro jiné věci.

40. Milujeme umění, ale s pravou mírou, milujeme vědění, ale bez újmů na mužnosti; bohatství je pro nás spíše příležitostí k časným skutkům než k chlubným slovům, a co se chudoby týče, není k necti znát se k ní, ale spíše je k necti nevynanít se z ní prací. Pečujeme jak o svůj dům, tak o svůj stát, a i když se každý věnuje jinému zaměstnání, vyzná se ve věcech veřejných nemálo. Vždyť toho, kdo se jich straní, pokládáme my jediní ne snad za nečinného, ale za neužitečného, a jsme to zase my, jedni a tiž, kteří o státních zájmech ne-li rozhodujeme, tedy alespoň správně uvažujeme; nemyslíme totiž, že slovo činu škodí, ale že je naopak ke škodě nedat se slovem poučit dříve, než se přikročí k činu. Neboť se vyznačujeme i tím, že v sobě spojujeme v nejvyšší míře odvahu a rozmyslnost v tom, čeho se chceme chopit; u jiných vede nevědomost k troufalosti a rozmyslnost k liknavosti. A snad je spravedlivé přikrknout prvenství v srdnatosti těm, kdo poznávají zcela jasně, co zlého i příjemného je čeká, a právě proto se nedají od nebezpečenství odradit. I svou šlechetností se ostře odlišujeme od většiny jiných: nikoli na přijímání, nýbrž na prokazování dobrých činů stavíme své přátelské vztahy. Spolehlivější je ten, kdo dobro prokázal a svou blahověst k sobě hledí obdarovaného připoutat jakožto

^{39a} Narážka na spartskou xenelasi (vyhánění cizinců).

dlužníka; liknavější je ten, kdo je zavázán, neboť si je vědom, že bude šlechetnost splácet ne z lásky, nýbrž jako dluh. A my jediní pomáháme každému bez obav, protože nemyslíme na svůj prospěch, nýbrž máme důvěru ve svou velkomyslnost.

41. Úhrnem pravím, že celá naše obec je školou pro Řecko a že po mém soudu každý náš občan je v jedné a téže osobě stejně způsobilý k nejrozmanitější činnosti, nepostrádaje svrchané obratnosti a pravbu. A že to není jen chlubné slovo pro tuto chvíli, nýbrž pravda a skutečnost, to ukazuje sama moc obce, které jsme nabýli popsanými vlastnostmi. Ona jediná z nynějších prokazuje ve zkoušce, že je větší než její pověst; ona je jediná, která dovede zkusit útočníka, aniž ho roztrpčí, a ovládat poddaného, aniž ho rozhoří a zneuctí. Po svých obrích stopách a nikoli bez svědeckví budeme pro svou říši sklízet obdiv u přítomných i budoucích a nebudeme ke své oslavě potřebovat Homéra ani jiného pěvce; ten svými verši na okamžik pobaví, ale pravda a skutečnost jeho obraz zatmí; ne, my jsme přinutili veškeré moře i zemi, aby se stala schůdnou naší odvaze, a všude jsme postavili své tvrdosti i laskavosti nepomíjející pomníky. Tedy takovou vlast si tito ve své čestnosti nechťeli dát vyrvat, za ni bojující zemřeli a pro ni jistě každý z živých podstoupí všecko.

PERIKLOVA SOCIÁLNÍ POLITIKA

PLUTARCHOS, PERIKLES 128

Athénský občané se podílejí v různých formách a ve stále širším měřítku na výhledcích expanze a na vykořisťování otroků. Tím je rozšiřován a upevňován základ athénské demokracie. Kolonie, o nichž se hovoří v kap. 11, patří asi mezi léta 450–443. Srv. č. 124, str. 144 a str. 146, č. 130 a částečně i 142.

11. Perikles, popustiv lidu uzdu, spravoval obec jemu vhod, neustále pořádaje v městě nějakou slavnostní podívanou nebo hoštění fý⁵⁵ nebo průvod a vychovávaje tak obec ustavičně ušlechtilými zá-
bavami; rovněž každoročně vysílal třicet trojveslic, na nichž konalo mnoho občanů po osm měsíců⁵⁶ za žold námořní službu, cvičice se zároveň a učice se zacházet s lodmi. Mimoto poslal 1000 osadníků na Chersonés⁵⁷, 500 na Naxos, polovici toho na Andros, do Thrákie 1000, aby se usadili mezi Bisalty⁵⁸, a jiné do Itálie k znovuosídlení

⁵⁵ Hestiasis.

⁵⁶ V zimních měsících se plavba nekonala, srv. č. 55.

⁵⁷ Asi r. 447. Srv. č. 129.

⁵⁸ Kmeny při řece Strymónu na sev. pobřeží Egejského moře; je možné, že je tu míněna kolonie do Brey, viz č. 130.

Spisek Athénská ústava, dochovaný nám pod jménem Xenofontovým, je ve skutečnosti dílem neznámého stoupence oligarchie; jeho pojetí je profikladné pojetí Periklova (č. 127). Vznikl pravděpodobně v prvních letech peloponéské války, ale do značné míry se týká i poměrů před ní.

1.1. Athénskou ústavu, tj. že se rozhodli pro ústavu tohoto druhu, neschvalují, protože tímto rozhodnutím se vlastně rozhodli připravit větší blaho lidem špatným než řádným; z té příčiny ji neschvalují; avšak jakmile učinili takové rozhodnutí, stráží svou ústavu dobře a zadržují se (dobře) i v jiných věcech, ve kterých se ostatním Řekům zdají chybvat. To právě chci ukázat.

2. Především tedy budíž řečeno, že právem tam mají chudí a lid přednost před urozenými a bohatými. Je to totiž lid, který pohání koráby a zjednává státu moc; komidelníci, představení veslařů, velitelé (oddílů) padesátí, správci přídě, loďaští dělníci, to jsou ti, kdo zjednáávají městu moc mnohem spíše než těžkooděnci, šlechtici a lidé řádní. Tedy za těchto okolností je zřejmé spravedlivé, mají-li za nejlepšího losovachio a hlasovachio (systému) účast na úřadech a smí-li kdokoli z občanů veřejně mluvit. 3. Za druhé, pokud jde o úřady, které jsou pro všecken lid blahodárné, jsou-li v dobrých rukou, a nebezpečné, jsou-li v špatných, tedy účasti na těchto úřadech lid nikterak nežadá — vždyť ani na hodnosti stratéga, ani na hodnosti velitele jízdy nepokládají za potřebné pomocí losu se podílet⁹⁴; nahlíží totiž lid, že je mu užitečnější, nezastává-li tyto úřady sám, nýbrž přenechává-li jejich vykonávání těm nejzámožnějším; lid hledí naopak zastávat ty úřady, které jsou (zřízeny) kvůli platu a užitku pro domácnost. 4. Dále, diví-li se někteří, že ve všem dávají (Athéňané) lidem špatným, chudým a obyčejným přednost před řádnými, je možno ukázat, že právě tím uchovávají demokracii. Vždyť mají-li se chudí, sproští a horší dobře a je-li jich mnoho, upevňuje to demokracii; naopak mají-li se dobře bohatí a řádní, posilují tak demokraté sami stranu sobě nepřátelskou. 5. V každé zemi to nejlepší je nepřátelské demokracii; neboť mezi nejlepšími se najde nejméně nezávanosti a nespravedlivosti, zato nejvíce horlivosti pro dobré; naopak mezi lidem je nejvíce nevědomosti, nekázně a špatnosti. Chudoba je totiž svádí spíše k nečestné-

⁹⁴ Vojenská velitelé byli voleni hlasováním i v době nejširší demokracie, kdy byli téměř všichni ostatní úředníci ustanovováni losem.

ukřivdí athénskému lidu, a budu poslušen athénskému lidu.“ Ať pomáhají z Chalkidských všichni dospělí; kdo přísahu nevykoná, ať je stížen atimii a jeho majetek ať je zabaven a desetina z jeho majetku ať je zasvěcena Diovi Olympskému. Ať je zaváže přísahou athénské poselstvo, které přijde do Chalkidy, společně s těmi, kdo berou pod přísahu v Chalkidě⁹¹, a ať zapíše ty z Chalkidských, kteří přísahali.

Dodatek Antiklův. Pro blaho Athéňanů ať konají přísahu Athéňané a Chalkidští, tak jako se usnesl lid athénský o Eretrijských; aby se uskutečnila co nejrychleji, o to ať se postarají stratégové. Ať lid zvolí ihned pět mužů, kteří by šli do Chalkidy a přijali od nich přísahu. Stran rukojmí ať se Chalkidským odpoví, že prozatím uznávají Athéňané za dobré zůstat při tom, co bylo usneseno, uznají-li však za dobré, že se o věci uradí a provedou narovnáni tak, jak uznají za užitečné pro Athéňany i Chalkidské. Cizinci usedlí v Chalkidě, vyjma ty, kteří odvádějí poplatky do Athén nebo které athénský lid poplatků zprostil, ve všech ostatních případech ať odvádějí poplatky do Chalkidy tak jako ostatní Chalkidští. Toto usnesení i přísahu ať napíše v Athénách tajemník rady na kamennou desku a uloží ji na Akropol na náklad Chalkidských, v Chalkidě ať ji zapíše chalkidská rada a uloží ji v chrámu Dia Olympského. Toto ať se odhlasuje pro Chalkidské. Žertvy podle věšteb ať obětují za Euboii co nejdříve s Hieroklem tři muži, které zvolí ze svého středu rada; aby byly obětovány co nejdříve, o to ať se postarají stratégové a ať na ně poskytnou peníze.

Dodatek Archestratův. Ostatní budíž, jak navrhl Antikles; rozsudky ať vynášejí Chalkidští nad svými spoluobčany v Chalkidě právě jako Athéňané v Athénách, vyjma vyhnanství, smrt a atimii; v těchto případech ať se (pře) postoupí do Athén k héliaji⁹² pod předsednictvím thesmothetů podle usnesení lidu; o zabezpečení Euboie ať se starají stratégové, jak budou moci nejlépe, aby byla v co nejlepším pořádku pro Athéňany.

Přísaha.

⁹¹ Athénský lidový porotní soud o 6000 členech, kteří soudili po skupinách, obyčejně 500 porotců.

mu, stejně i nevzdělanost a nevědomost, která (se vyskytuje) u některých lidí pro nedostatek peněz. ...

10. Otroci však a metoikové jsou v Athénách nevázaní jako nikde; není tam dovoleno otroka udeřit a on ti neuhne z cesty⁹⁵. Jaký smysl má tato zvláštnost, hned povím. Kdyby zákon dovoloval svobodnému bíť otroka nebo metoika nebo propuštění, často by uhodil Athénana v domnění, že je to otrok; neboť lid tam není oblečen o nic lépe než otroci a metoikové a jeho zevnějšek není o nic pěknější. 11. Pakli se někdo ještě diví, že tam nechávají některé otroky bujňat a žít si panský, lze ukázat, že i to činí úmyslně. Neboť kde je mořevláda, tam je nutno kvůli penězům otročit otrokům, abych pobíral dávky z toho, co vydělají⁹⁶, a propouštět je na svobodu. ...

12. Proto jsme dali svobodu slova i otrokům právě jako svobodným, i metoikům právě jako občanům, protože stát metoiky potřebuje, jak pro množství řemesel, tak pro loďstvo; proto jsme tedy i metoikům dali svobodu slova právem. 13. Zato lid rozpustil tamější tělocvičná a hudební sdružení⁹⁷, pokládaje to za nepřístojnost, (tj.) poznav, že sám není schopen se tomu věnovat. Naopak pokud jde o chorégie, gymnasiarchie a triérarchie, jsou si vědomi, že náklad na sbory nesou bohatí, kdežto lid má zapláceno sborové vystoupení, a že bohatí vydržují gymnasia a vystrojují trojeveslice, kdežto lid dostane trojeveslice a gymnasia už vybavená. Pokládá tedy lid za správné brát peníze za to, že zpívá a běhá a tančí a vozí se po lodích, jen aby tak sám bral a bohatí aby chudli; stejně na soudech jim nebeží ani tak o spravedlnost jako spíše o vlastní prospěch.

14. Pokud jde o spojení, tj. že (athénský) dav, jak je patrné, očerňuje a nenávidí ty řádné: to poznávají, že pán je poddaným nezbytně nenáviděn, a že budou-li bohatí a [řádní] v těch obcích silní, nebude mít říše athénského lidu dlouhého trvání; proto stíhají řádné občany aumí, berou jim majetek, posílají je do vyhnanství a popravují je, kdežto ty špatně podporují. Naopak řádní Athénané chrání ve spojení městech ty řádné, pokládajíce pro sebe za užitečné ty nejlepší v městech vždy chránit. 15. Někdo snad namítne, že síla Athénanů záleží v tom, aby spojenci byli schopni platit peněžní příspěvky; ale demokratům se zdá výhodnější, má-li spojenecké peníze jeden každý z Athénanů, kdežto oni jen tolik, aby žili a pracovali, neschopni proti nim něco podniknout.

⁹⁵ Uvrzení o metoitech a otrocích je silně přehnané. Ve skutečnosti bylo v Athénách zakázáno udeřit cizího otroka.

⁹⁶ Jde o nečetné otroky, kteří sami vedli nějaký podnik mimo pánův dům; část výdělků mu ovšem odevzdávali.

⁹⁷ Nemáme o nich jiných zpráv.

16. Zdálo by se, že athénský lid si neporadil dobře ani v tom, že nutí spojence plout k přelícením do Athén.⁹⁸ Oni však mají na druhé straně dobře spočítáno, co výhod to athénskému lidu přináší. Předně tu, že bere dík soudním poplatkům po celý rok soudcovský plat. Dále: aniž by vysílali lodí, sedíce doma spravují spojenecká města a chrání na soudech straniky lidu, kdežto protivníky hubí; kdyby však mělo každé (město) možnost soudit se doma, pak by ve svém rozhořčení na Athénany byli vyhladili ze svého středu ty, kteří byli největšími přáteli athénskému lidu. 17. Mimoto má athénský lid z toho, že spory spojenců se rozsuzejí v Athénách, tento zisk: předně stát dostane více z jedno-percentního peirajského cla⁹⁹; dále, má-li kdo činžovní dům, vede se mu lépe; dále i tomu, kdo má potah nebo otroka k pronajmutí; konečně díky návštěvám spojenců se mají lépe i hlasatelé. 18. Mimoto kdyby sem spojenci nedocházeli k soudu, hleděli by si z Athénanů jen těch, kteří plují ven, totiž strategů a velitelů trojeveslic a posílí; takto však je jeden každý ze spojenců nucen lichotit athénskému lidu, neboť nahlíží, že přijde-li do Athén, nemůže soud prohrát ani vyhrát jinde než před lidem, což je v Athénách zákonem; a tak je nucen soudům poklonkovat a chytat za ruku každého, kdo vejde. Proto jsou tedy ze spojenců více (než cokoliv jiného) otroci athénskému lidu. 19. Mimoto, protože (Athénané) mají v zahraničí majetky a vysílají do ciziny úředníky, naučili se vládnout veslem oni sami i jejich průvodci, aniž to pozorovali; vždyť člověk, pluje-li často, musí se chopit vesla, on sám i jeho otrok, a osvojit si námořnické názvosloví. 20. Zkušenost s plavbami a cvik z nich dělá i dobré kormidelníky; vycvičili se totiž jedni kormidlováním na korábu, druzí na vlečné lodi, jiní odtud přešli na trojeveslice; většinou však dovedou veslovat hned, jak vkročí na (válečné) lodí, protože se v tom celý život cvičili.

2.1. Těžká péchota, o které se zdá, že je v Athénách v nejméně dobrém stavu, je (skutečně) taková a sami se pokládají za slabší i počtem skrovnější, než jsou nepřátelé; avšak proti spojencům, kteří odvádějí daň, jsou i na souši nejzdatnější; také jsou toho názoru, že jejich péchota je dostatečná, jsou-li silnější než spojenci. ... 3. Ze všech pevninských měst, nad kterými Athénané vládnou, ta veliká se jim podrobují ze strachu, malá pak hlavně z nutnosti; vždyť není žádného města, které by nepotřebovalo něco dovážet nebo vyvážet, a to mu nebude možno, nebude-li poddáno vládcům moře. ... 9. Co se týče obětí a obřadů a slavností a posvátných okrsků, uvědomil si lid, že každý

⁹⁸ Srv. č. 141.

⁹⁹ Přístavní clo v Peiraiu, jemuž podléhalo pravděpodobně nejen dovážené a vyvážené zboží, ale i předměty osobní potřeby.

z chudých nemá možnost obětovat, hodovat, stavět chrámy a bydlet ve velkém a krásném městě, a našel způsob, jak to zařídit. Obětuje tedy stát na vlastní útraty množství žertev, ale je to lid, který hoduje a dostává z žertev podíl. 10. Tělocvičny, koupelny a šatny mají sice bohatí své vlastní, (alespoň) někteří, ale lid si staví sám pro sebe četná vlastní cvičiště, šatny a lázně a dav jich užije víc než ti zámožní a než menšina. 11. Oni jediní jsou schopni přivlastňovat si bohatství Řeků i barbarů. Je-li totiž některá obec bohatá na loďařské dříví, kam je bude dodávat, neziská-li si pány moře? Co když některá obec je bohatá na železo nebo měď nebo plátno, kam je bude prodávat, neziská-li pána moře? Právě z těchto věcí jsou moje lodí: od jednoho mám dřevo, od druhého železo, od třetího měď, od jiného plátno, od jiného vosk. 12. Mimoto nedovolí (Athéňané) vyvážet jinam — sice ti, kdo se nám stavějí na odpor, budou z plavby po moři vyloučeni. A já, aniž hnu prstem, dik moři všechny tyto (dary) země mám, zatím co žádný jiný stát z nich nemá ani dva: jeden a týž nemá dříví a len, nýbrž tam, kde je nejvíce lnu, je země holá a bez lesů; ani měď a železo nepochází z jedné a téže obce, ani jiné dvě či tři (suroviny) nemá jediný stát, nýbrž jeden má to, druhý ono. 13. Mimoto ještě z každé pevniny budto vybíhá mys nebo před ní leží ostrov anebo je tam nějaká úžina; mohou tam proto vládcové moře držet své lodí a obyvatele pevniny utiskovat.

14. Jedné věci se však Athéňanům nedostává: kdyby totiž jakožto vládcové moří obývali ostrov, měli by sice možnost podle libosti páchat škody, ale sami by nemohli nic utrpět, (alespoň) dokud by ovládali moře, a jejich země by nemohla být zničena ani vystavena nepřítelům; takto však jsou, (alespoň) athénská rolníci a boháči, nepříteli ohrožení více, kdežto lid, jsa si dobře vědom, že mu nemají co podpatit ani zpusťovat, žije bezstarostně a neponižuje se před nimi. 15. Mimoto by byli, kdyby bydlili na ostrově, prosti ještě jiné obavy, že totiž budou zrazeni od oligarchů, že brány budou otevřeny a že do nich vpadnou nepřátelé; vždyť jak by k tomu mohlo dojít, kdyby stáli na ostrově? A kdyby žili na ostrově, (byli by si jisti), že nedojde ani k žádnému povstání proti lidu; takto však, kdyby se někteří vzbouřili, vzbouřili by se spolehlivě na nepřátele, že si je přivedou do země; naopak kdyby žili na ostrově, byli by (demokraté) i v tomto směru bez starosti. 16. Protože jim tedy na počátku nebylo dáno osídlit ostrov, počínají si teď takto: svůj majetek si ukládají na ostrovech, spolehlivě na svou mořevládu, ale Atiku nechávají pustošit; uvědomují si totiž, že kdyby se nad ní slitovali, pozbyli by jiných, větších hodnot. ...

19. Po mém mínění rozpoznává lid v Athénách (dobře), kteří z občanů jsou rádní a kteří špatní, a na základě tohoto poznání mají

rádí ty, kdo jim jsou k užítku a prospěchu, i když jsou špatní, kdežto ty rádné spíše nenávidí; nevěří totiž, že jejich výbornost je způsobila napomáhat ku blahu lidu, nýbrž k jeho škodě; naproti tomu však někteří, kteří skutečně k lidu patří, nejsou lidového původu.¹⁰⁰ 20. Samému lidu sice demokracii promijím; vždyť každému lze odpustit, zajišťuje-li si dobré bydlo; kdo však, ač sám k lidu nepatří, se rozhodl raději bydlet ve státě demokracií než v oligarchickém, ten je hotov lovit v kalných vodách a pochopil, že nicěma se spíše ztratí v obci demokratické než v oligarchické.

3.1. Co se athénské ústavy týče, nechválím ten způsob; jakmile se však rozhodli pro demokratické zřízení, pak si podle mého mínění hlídají demokracii dobře, užívajíce těchto prostředků, které jsem vylíčil. A ještě tohle, jak vidím, bývá Athéňanům vytýkáno, že někdy tam může člověk rok sedět a nedočekat se vyřízení své věci u rady nebo lidu¹⁰¹; i to se v Athénách stává jen proto, že pro množství řízení nejsou s to všechny odeslat s porizenou. 2. Jak by také byli s to, když předně musí slavit tolik slavností jako žádný řecký stát — při těch je stěží možno něco vyřídit (i když jde o) veřejné věci — a za druhé rozsoudit tolik při soukromých i veřejných a prověřit tolik (odstupujících) úředníků, že ani na celém světě dohromady se tolik věcí nerozsoudí? A rada musí konat mnoho porad o válce, mnoho o peněžních důchodech, mnoho o vydávání zákonů, mnoho o běžných věcech státu i spojenců, i příspěvky (od nich) přijímat a pečovat o loděnice i chrámy. Je na tom něco divného, když při tolika starostech nejsou s to projednat záležitosti všech? 3. Někteří však říkají: „Dostavili-li se někdo před radu nebo lid s penězi, pořídí.“ S těmi bych souhlasil, že za peníze se dá v Athénách mnoho poříditi a že by se pořídilo ještě více, kdyby dávalo peníze ještě více lidí; ale jedno vim dobře, že stát není s to projednat věci všech žadatelů, ani kdyby jim někdo dával sebevíce zlata a stříbra. 4. Dále je nutno řešit i takové právní případy, jako když někdo nevystrojí loď nebo zastaví obecní pozemek; mimoto je třeba rozhodnout, kdo ponese náklady na sbor pro Dionýsie, Thargélie, Panathénaie, pro slavnost Prométheovu i Héfaistovu, (a to) rok co rok; každý rok se určuje k vystrojení trojveslic čtyři sta občanů a mezi těmi, kteří si to přejí, je (ještě) třeba rok co rok rozhodovat; mimoto prověřovat (napstupující) úředníky¹⁰² a rozhodovat o odvoláních (uchazečů)¹⁰³ a pře-

¹⁰⁰ Např. Kleisthenes a Perikles byli z aristokratických rodin.

¹⁰¹ Srv. č. 141, pozn. 96.

¹⁰² Lidový poradní soud zkoumal, zda nově zvolení nebo vylosovaní úředníci vyhovují předepsaným podmínkám.

¹⁰³ Uchazeči o úřady odmítnuti radou se mohli odvolat k lidovému poradnímu soudu.

zkoumávat sirotky¹⁰⁴ a zřizovat dozorce nad vězni. 5. To tedy rok co rok. Čas od času je třeba soudit [velitelské zločiny], či naskytne-li se nějaký jiný nenadálý přestupek, dopustí-li se někteří neslýchaného násilí nebo zachovají-li se bezbožně. Velmi mnoho pomímám; to hlavní je řečeno — až na předepisování (spojeneckých) příspěvků; ty se zpravidla předepisují každého čtvrtého roku. ...

10. Mám dojem, že si Athéňané počínají nedobře i v tom, že se při občanských rozbrojích ve státech stavějí na stranu horších. Oni to však činí úmyslně. Kdyby se totiž rozhodovali pro ty lepší, rozhodovali by se pro ty, kdo jsou jiného smýšlení než oni; vždyť v žádném státě není to nejlepší nakloněno lidu, naopak v každé obci je lidu oddáno to nejhorší, protože rovný je vždy oddán rovnému; proto si tedy Athéňané hledají toho, kdo k nim patří. 11. Kdykoli se pokusili postavit se na stranu lepších, neprospělo jim to; naopak, za krátký čas byl lid v Boiótii zotročen¹⁰⁵, jindy zase, když se spojili s nejlepšími v Milétě, za krátký čas od nich (oni) odpadli a lid potřel¹⁰⁶, a když místo s Messéňany se spojily se Spartany, za krátký čas si Spartané Messéňany podmanili a vedli válku s Athéňany.¹⁰⁷

12. Někoho snad napadne, že tedy v Athénách nikdo není nespravedlivě stížen atimii. Já však pravím, že někteří jí nespravedlivě stížení jsou, ale že jich je jen málo. Avšak málo lidí nestačí, aby ohrozili athénskou demokracii; vždyť lidé, kteří jsou atimii stížení právem, zpravidla žádné (pikle) nekují, nýbrž ti, kteří jsou (jí stížení) neprávem. 13. A jak by tedy někdo mohl myslit, že v Athénách je neprávem stíženo atimii množství lidí, když tam úřady zastává lid a když se v Athénách trestá atimii protizákonné úřadování, protizákonné řeči a protizákonné skutky? To je třeba uvážít a upustit od myšlenky, že v Athénách hrozí od lidí stížených atimii nějaké nebezpečí.

¹⁰⁴ O sirotcích po padlých občanech srv. č. 124, pozn. 36; o ostatní chudé sirotky pravděpodobně pečoval příslušný demos. Soud každoročně přezkoumával, trvá-li právní nárok jednotlivých sirotků na tuto podporu, a kontroloval i pečl poručníku (zdravotní prohlídkou sirotků).

¹⁰⁵ Narážka na blíže neznámé historické události.

¹⁰⁶ Pravděpodobně narážka na povstání v Milétě.

¹⁰⁷ Narážka na athénskou pomoc Spartě r. 462 (č. 125) a na jejich vzájemné boje po r. 457.